



ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

„ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА: „ПУБЛИЧНОПРАВНИ НАУКИ“

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОНС
„ДОКТОР“**

**РЕЖИМ НА САНКЦИИТЕ, НАЛАГАН ОТ СЪВЕТА ЗА
СИГУРНОСТ КЪМ ООН ЗА ПОДДЪРЖАНЕ И
ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА МИРА И СИГУРНОСТТА**

ХРИСТО БОЙЧЕВ БОЕВ

В област на висше образование 3. Социални, стопански и правни
науки, професионално направление 3.6. Право, докторска
програма „Международно право и международни отношения“

Научен ръководител: проф. д-р Ирена Илиева

гр. Пловдив

2025 г.

Христо Бойчев Боев е зачислен в докторантура на самостоятелна подготовка в докторска програма „Международно право и международни отношения“ към Катедра „Международно право, международни отношения и право на Европейския съюз“ на Юридическия факултет на Пловдивския университет, считано от 01.04.2017 г. За негов научен ръководител е определена проф. д-р **Ирена Илиева**. Считано от 01.04.2020 г. докторантът е отчислен с право на защита на дисертационния труд в Катедра „Публичноправни науки“ на Юридическия факултет на Пловдивския университет.

Дисертационният труд с наименование „Режим на санкциите, налаган от Съвета за сигурност към ООН за поддържане и възстановяване на мира и сигурността“ е преминал предварително обсъждане в Катедрения съвет на Катедра „Публичноправни науки“ на 25.03.2025 г. и е допуснат до защита пред научно жури в състав:

Вътрешни членове:

Проф. д-р Ирена Цонева Илиева, Юридически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (гр. Пловдив) – научен ръководител

Проф. д.ю.н. Надя Георгиева Бояджиева, Юридически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (гр. Пловдив)

Резервен член: **Доц. д-р Гергана Костадинова Гозанска**, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Външни членове:

Проф. д-р Емил Георгиев Константинов, Юридически факултет на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ (гр. Варна)

Проф. д.ю.н. Габриела Белова Белова – Ганева, Правно-исторически факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски“ (гр. Благоевград)

Доц. д-р Паунита Михайлова Петрова, Институт за държавата и правото при Българска академия на науките

Резервен член: **Д-р Тони Атанасов Димов**, Институт за държавата и правото при Българска академия на науките

УВОД

1. Актуалност на изследването

Темата на дисертационния труд повдига важни теоретични и практически въпроси, свързани с характера и приложението на санкциите, налагани от Съвета за сигурност на ООН.

Актуалността и значимостта на темата се определят от глобалните промени и световни конфликти през последните години, които придават приоритетно значение на сигурността и мира. Структурата на заплахите и предизвикателствата пред международния мир и сигурност вече е изведена от традиционния режим, в който на преден план излизат военните действия, и в допълнение към него се установява, че политическите, икономическите, социалните и екологичните заплахи са пряка опасност за мира и сигурността в света. Гражданските войни, нарушаването на правата на човека, усъвършенстването на оръжията за масово унищожение, организираната престъпност, международният тероризъм, липсата на демокрация, нестабилността на правителствата, както и бедността и изостаналото икономическо развитие са включени в предизвикателствата и заплахите, които имат силен потенциал за растеж и оказват отрицателно въздействие върху мира и международната сигурност.

Разпространението на ядрени оръжия, както и масовите самоубийствени атентати, изправят международната общност пред сериозни опасения за сигурността и мира.

2. Предмет, цели и задачи на изследването

Предмет на изследване в настоящия дисертационен труд са санкциите за поддържане и възстановяване на мира и сигурността, налагани от Съвета за сигурност към ООН. **Цел** на дисертационния труд е да се анализира режимът на санкциите, да се систематизират видовете мерки, тяхната специфика в зависимост от съответната държава и ефективност.

За постигане на тази цел са поставени следните задачи:

- Да се проучи възникването и развитието на международните институции за поддържане на мира и сигурността.
- Да се анализират теоретичните проблеми на режима на санкциите.
- Да се сравнят санкциите, едностранните ограничителни мерки, контрамерките и юридическата отговорност.
- Да се установи съответствието на санкциите с основните принципи на съвременното международно право.
- Да се анализират сега действащите санкции на Съвета за сигурност на ООН.

3.Методология на изследването.

Методологическата основа на дисертационния труд представлява комплекс от общонаучни и специални методи за провеждане на научни изследвания. За постигане на научната цел и задачи, поставени в дисертацията са използвани общонаучни методи на познание: анализ и синтез, индукция, дедукция, сравнителен анализ, логически подход, системен подход. В дисертационния труд са приложени и редица способности за тълкуване

на правото като езиковото, логическото, систематичното, тълкуване. Използвани са историческият подход, класическият телеологичен анализ на международноправни текстове, сравнително изследване на санкционните режими.

4. Научна новост и практическо значение на изследването

В настоящия дисертационен труд е направен опит за цялостно изследване на режима на санкциите, налагани от Съвета за сигурност на ООН. В рамките на това изследване са анализирани специфични въпроси, сред които: съответствието на санкциите с основните принципи на съвременното международно право, нормативния ред за конституирането и правомощията на санкционните комитети, хуманитарния аспект относно зачитането на правата на човека в процедурата по налагане на санкциите и други актуални проблеми на темата. Изложена е необходимостта от реформа на санкционния механизъм с цел балансирано отчитане на последиците от санкциите в краткосрочен и дългосрочен план, както и намаляването на негативното въздействие върху правата на човека.

Практическото значение на изследването се състои в основни положения, изводи и предложения, които могат да бъдат използвани във връзка с усъвършенстване на процедурата по определяне на критериите за налагане на санкциите с цел последните да бъдат по-ефективни, както и да се прилагат като част от цялостна стратегия, включваща поддържането и изграждането на мира.

Изследванията, съдържащи се в дисертационния труд, могат да послужат при обучение на студенти и практикуващи юристи.

5. Структура и съдържание на дисертационния труд.

УВОД.....	4
ПЪРВА ГЛАВА.	13
МЕЖДУНАРОДНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ПОДДЪРЖАНЕ НА МИРА И СИГУРНОСТТА В СВЕТА	13
1.1. Възникване и развитие на международните институции за поддържане на мира и сигурността в света.	13
1.2. Институции на универсално ниво	35
1.3. Регионални организации	47
ГЛАВА ВТОРА.....	79
ТЕОРЕТИЧНИ ПРОБЛЕМИ НА РЕЖИМА НА САНКЦИИТЕ.....	79
2.1. Понятие и определение за международен режим на санкциите	79
2.1.1. Същност на понятието „санкция”	79
2.1.2. Видове санкции в международното право	91
2.2. Санкции или мерки – теоретични въпроси.....	98
2.2.1. Санкции, едностранни ограничителни мерки, контрамерки (ответни мерки) и юридическа отговорност	98
2.3. Съответствие на санкциите с основните принципи на съвременното международно право.....	115
ГЛАВА ТРЕТА	123

САНКЦИИТЕ НА СЪВЕТА ЗА СИГУРНОСТ НА ООН..... 123

3.1. Санкции срещу Ал-Шабаб (Сомалия).....	131
3.2. Санкции срещу ИДИЛ (Даеш) и Ал Кайда	139
3.3. Санкции срещу Ирак	144
3.4. Санкции срещу Демократична република Конго	147
3.5. Санкции срещу Судан	153
3.6. Санкции за подпомагане на Ливан.....	159
3.7. Санкции срещу Корейска народнодемократична република (КНДР)	163
3.8. Санкции срещу Либия	170
3.9. Санкции срещу талибаните.....	177
3.10. Санкции срещу Гвинея-Бисау.....	182
3.11. Санкции срещу Централно африканска република.....	185
3.12. Санкции срещу Йемен	191
3.13. Санкции срещу Южен Судан.....	200
3.14. Санкции срещу Хаити	209
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	213
ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА.....	218

Структура:

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, списък с използвана литература. Трудът е с общ обем от 232 страници. Към дисертационния труд е приложена декларация за оригиналност и достоверност.

Първа глава разглежда международните институции за поддържане на мира и сигурността в света.

Първият параграф представя кратък исторически преглед на възникването и развитието на международните институции и идеите за поддържане на международния мир и сигурност. Установено е, че след 1648 г. започва епохата на класическата външна политика, основана на принципите на териториалността и суверенитета, а според Договорът от Оснабрюк от 1648 г. като основна задача се поставя постигането на „всеобщ мир”. В историческия преглед е извършен анализ на събитията в периода до Втората световна война и се достига до извод за неспособността както на Обществото на народите, така и на подписаните след неговото учредяване международни пактове, да се противопоставят на агресивните намерения на държавите, включително тези, които напускат организацията или са изгонени от нея.

Вторият параграф на първа глава анализира институциите на универсално ниво. Разгледани са правомощията на Съвета за сигурност на ООН и Международния съд на ООН. Представено е историческото възникване и развитие на Организацията на обединените нации, целите на създаването ѝ, главните ѝ органи съобразно устава и техните правомощия, както и начина на приемане на решения. Установено е, че Съветът за сигурност е най-важният постоянно действащ орган на ООН, като той носи основната отговорност за поддържане на международния мир и сигурност. Всяка държава-членка на ООН, която не е представена в Съвета, може да участва в обсъждането на въпроси, засягащи нейните интереси, но без право на гласуване. В параграфа са

изведени функциите на Международния съд на ООН, неговия състав, избор на членове на съда, ограничения за държавите да бъдат страни по делата пред съда и др.

Третият параграф представя регионалните организации и по-конкретно ООН, Северноатлантическия съюз (НАТО), Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) и Африканския съюз (АС). Разгледани са ролята и функциите на регионалните организации по въпросите, свързани с поддържането на международния мир и сигурност.

Втора глава е посветена на теоретичните проблеми на режима на санкциите.

Първият параграф извежда понятието „санкция“ в международния режим на санкциите. Разгледани са различните видове санкции в правната доктрина, като за основа е взет Устава на ООН, практиката на Съвета за сигурност и относимите резолюции. Представени са различните тълкувания и дефиниции на термина. Установена е ролята на международните санкции, в съответствие с Доклада на групата на високо равнище за заплахите, предизвикателствата и промените „По-безопасен свят: нашата обща отговорност“. Разгледани са различните видове санкции в правната доктрина и са систематизирани критериите за определяне на видовете санкции. Анализирани са Устава на ООН и практиката на Съвета за сигурност и е установено, че санкциите могат да бъдат разделени на търговски, финансови, санкции засягащи правото на свободно придвижване, дипломатически, спортни и културни и процесуални. Анализирането на практиката по прилагане на санкции позволява достигането до извод, че

икономическите санкции са най-често срещаният вид принудителни мерки срещу държавата-нарушител.

Вторият параграф анализира и разграничава санкциите, едностранните ограничителни мерки, контрамерките и юридическата отговорност. Определен е обхвата на всеки един от термините и възможностите за коректното им използване. Установено е, че санкциите следва да бъдат разграничени от едностранните ограничителни мерки, като първите намират своята легитимност в съгласуваните действия на международната общност и се изразяват в общо задължителните решения на Съвета за сигурност на ООН, докато вторите се приемат от един суверенен обект на международното право спрямо друг също такъв субект.

Третият параграф анализира съответствието на санкциите с основните принципи на съвременното международно право, за да се установи практиката по прилагането на международните санкции и възникващите проблеми. Анализът на практиката по прилагане на международните санкции позволява да бъдат идентифицирани редица сериозни проблеми, които възникват в процеса на прилагането им.

Трета глава анализира санкциите на Съвета за сигурност на ООН. Практиката на прилагане на санкции в международните отношения показва, че тяхната ефективност при постигане на целите, за които са наложени, зависи до голяма степен от създаването на ефективен механизъм за тяхното прилагане. За приемането на санкционна резолюция е необходимо съгласието на девет от петнадесетте члена на Съвета за сигурност в т.ч. задължително и гласовете на петте негови постоянни члена.

Адресати на санкциите могат да бъдат единствено правонарушители, като най-често това са държави, провеждащи политика в разрез с принципите на ООН, включително и техните правителства; политическите организации, действащи на територията на отделните държави, включително намиращите се под техен контрол корпорации и обединения; високопоставени длъжностни лица, както и техни близки родственици. Разгледани са санкциите срещу Ал-Шабаб (Сомалия), ИДИЛ (Дاعш) и Ал Кайда, Ирак, Демократична република Конго, Судан, Ливан, Корейската народнодемократична република, Либия, талибаните, Гвинея-Бисау, Централно африканска република, Йемен, Южен Судан и Хаити.

Трудът завършва със заключение, което представлява обобщение на авторовите виждания.

ГЛАВА I

МЕЖДУНАРОДНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА ПОДДЪРЖАНЕ НА МИРА И СИГУРНОСТТА В СВЕТА

1.1. Възникване и развитие на международните институции за поддържане на мира и сигурността в света

Обстойният анализ на изследваната тема изисква исторически преглед на възникването и развитието на идеите за поддържане на мира. В исторически план, средствата за поддържане на мир са били изкуството, религията, науката и законът. Възникването на международните институции за поддържане на мира и сигурността в света е предхождано от

развитието на идеите за поддържането на мира от просветената част на човечеството. Разсъжденията за правдата на света, моралното осъждане на войната и насилието се срещат дори в най-старите писмени източници, в древни трудове и религиозни доктрини. Тези идеи се засилват и развиват по време на Средновековието. В трактатите на големия италиански поет и мислител на Ренесанса Данте Алигиери (XIV в.) „Монархия” и „Пир” това е главната целеполагаща идея.

Едно от първите предложения за европейско единство е това на френския юрист и дипломат Пиер Дюбоа от 1306 г., озаглавено „За повторното завоюване на Светите земи“, както и проектът на бохемския владетел Иржи от Подебради – „Трактат за постигане на мир в целия християнски свят”. В проекта на Подебради се предвижда създаването на общоевропейска организация, целяща обединяването на европейските държави в трайна международна общност. Говори се за обща валута, общи цени и институционна структура, включваща редовно заседаваща асамблея, която мести седалището си на всеки пет години; орган от постоянни представители; съвет на владетелите и съд, който да разрешава възникналите спорове. Това е една от първоначалните идеи за създаване на система за колективна сигурност в Европа. През 1625 г. Хуго Гроций, заслужено считан за основоположник на съвременното международно право, публикува най-значимото си произведение „За правото на войната и мира”. Правото на война, аргументирано от Гроций, съществува, но войната е възможна само като защита на живота, като необходима отбрана срещу насилието и жестокостта и трябва да се води според определени правила и норми.

След края на опустошенията, предизвикани от общоевропейската тридесетгодишна война от 1618-1648 г. междудържавни отношения са оформени в правна договорна рамка. Вестфалският мирен договор от 1648 г. полага основите на система за колективна отговорност в международните отношения – Вестфалска система на международни отношения, а също така дава гаранции за национална и международна сигурност чрез признаването на принципа на суверенитет на националната държава. Държавата получава не само правото за ненамеса във вътрешните ѝ дела, но и поема отговорността за поддържане на мира и задължението за мирно решаване на проблемите, както и задължението за изпълнение на подписаните споразумения.

Създаването на Вестфалската система на международни отношения води до окончателното скъсване със Средновековието в Европа и до началото на епохата на класическата външна политика, основана на принципите на териториалността и суверенитета.

Огромен принос за развитието на теорията за проблемите на войната и мира имат мислителите на Просвещението от XVIII век до първата половина на XIX век. Значително място в трудовете на мислители като Уилям Пен, абат Дьо Сен-Пиер, Жан-Жак Русо, И.Кант, И.Фихте и др. намира концепцията за „всеобщ“, „вечен“ мир.

Един от най-изтъкнатите привърженици на тези идеи е абат Дьо Сен-Пиер, който анализира състоянието на европейските международни отношения и стига до извода, че „вечен“ мир може да се постигне чрез сключване на „велик съюз“ между основните

европейски сили, които да се откажат от взаимни териториални претенции и да гарантират мира и свободната търговия в Европа.

Интелектуалните кръгове на Просвещението възприемат идеята на абат Дьо Сен-Пиер за утопична и трудна за реализиране. Волтер счита толерантността за единствено средство за изграждането на траен мир, а Жан-Жак Русо определя образованието като инструмент за осъзнаване на идеите за мир в Европа.

И. Кант в своя трактат „Към вечния мир“, публикуван през 1795г., изразява идеята за съюз на нациите – Лига на нациите, която да упражнява контрол върху възникващите противоречия и конфликти между държавите, както и идеята за така наречените мирни договори – всеобщо законодателство, уреждащо отношенията на гражданите в една световна държава като съюз на държавите.

Планът на Сен-Симон в годините преди Виенския конгрес е обединение на Европа в европейска конфедерация по образа на конституционната монархия, т.е. разполагаща не само с крал и правителство, но и с парламент, който да има върховното право да решава конфликтите.

Сен-Симон отхвърля принципите на Вестфалския мир, а по-късно Наполеон Бонапарт разрушава Вестфалската система на международни отношения, която е възстановена от европейските монарси на Виенския конгрес през 1814-1815г., на който се създава така наречения Свещен съюз между Руската империя, Австрийската империя и Прусия по инициатива на руския

император Александър I. По-късно към съюза се присъединява френския крал Луи XVIII, а Великобритания, която не влиза в съюза, подкрепя постигнатите договорености.

Петте сили заедно налагат хегемония, която не биха могли да упражняват самостоятелно и създават международен ред, окачествен като първата в Новото време международна организация за поддържане на мира, която се разпада с избухването на революциите от 1848г. в Европа.

В средата на XIX век инициаторите на мощно социално антивоенно движение провеждат няколко всемирни конгреса, първият от които е в Лондон през 1843 г. През 1863 г. се основава първата и най-известна световна хуманитарна организация – Международния комитет на Червения кръст, който застъпва идеите за ограничаване на методите и средствата за водене на война.

През втората половина на XIX век започва оформянето на световната икономическа система, а началото на процеса на глобализация води до мащабна милитаризация и подготовка на планове за световно господство. Милитаристката нагласа на властта предизвиква публични антивоенни протести, а тези процеси водят до необходимостта от създаване на механизми за международно регулиране и ограничаване на въоръжаването. Така по инициатива на царското правителство на Русия през 1899 г. в Хага се свиква първата Хагска мирна конференция, в която взимат участие представители на 26 държави от Европа и Азия. Резултат от обсъжданите въпроси по ограничаване на въоръжаването, създаването на международна арбитражна система и други, е

приемането на Конвенция за мирно разрешаване на международни спорове и създаването на Постоянен арбитражен съд.

Пацифистите, подкрепящи идеите на английския публицист Норман Анжел за разрушителния ефект на агресивния империализъм и национализъм върху успешното развитие на националната и световната политика и икономика, не могат да спрат избухналата Първа Световна война, безпрецедентните разрушения и загуби в световен мащаб. Силата на антивоенните настроения и избухналите революции води до приемането на един от първите укази, които приема новото съветско правителство – Указът за мир, който осъжда войната като престъпление.

През януари 1918 г. е създаден друг исторически документ, известен като „14 точки на У.Уилсън“, в който президентът на САЩ Уидроу Уилсън излага идеята за създаване на съюз на държави, изграден на демократични правни принципи - Общество на народите.

Обществото на народите става първата постоянно действаща универсална международна организация, а уставът ѝ представлява част от Версайския договор между съюзените и обединени държави и Германия от 28 юни 1919г. и е подписан от 44 държави. Това го превръща в инструмент на страните победителки за прокарване на собствените им интереси и постановява ограничения, които се прилагат изключително за времето до избухването на война, но не регламентират използването на сила след началото на военните действия.

Правят се и други опити за създаване на документи, определящи условията на започване на война и определянето ѝ като престъпление, които обаче не надхвърлят разпоредбите на Устава на Обществото на народите, за да ограничат насилието.

В междувоенния период се използва друг документ-Договорът за отказ от война като инструмент на националната политика, известен като Парижкия пакт или пактът „Бриан-Келог“, подписан на 27 август 1928г., влязъл в сила на 24 юли 1929 г. За разлика от Устава на Обществото на народите, който позволява започването на военни действия при определени условия, този пакт поставя войната извън рамките на закона и позволява военни действия само в случай на самозащита. Пактът „Бриан-Келог“ получава широко признание от държавите, но прилагането му е свързано със сериозни проблеми, а именно липсата на механизъм за налагане на ограничения при използването на сила за решаване на задачи с ограничен обхват, неясното разбиране на военната самозащитата като приемлива самоотбрана и основанията които я оправдават и поставят като изключение от общото правило за неприлагане на сила.

Пактът не успява да предотврати избухването на Втората световна война, но идеята за забрана на агресивни военни действия заляга в член 2, параграф 4 от Устава на ООН.

1.2. Институции на универсално ниво

Проследява се историческия процес, довел до необходимостта от възникването на нова, универсална организация за поддържане и запазване на международния мир.

Окончателният вариант на Устава на организацията е изработен през 1945 г. от 24 април до 26 юни 1945 г. в Сан Франциско. В него е възприето името Организация на обединените нации. Подписан е от присъстващите представители на 50 държави на 26.07.1945 г. Полша, която не е представена на конференцията, подписва устава по-късно и става една от първите 51-а страни-членки. Уставът на ООН влиза в сила на 24.10.1945 г., когато е ратифициран от Китай, Франция, СССР, Великобритания и САЩ, както и от мнозинството от останалите подписали го държави.

Разгледани са главните органи на организацията, които съгласно чл.7 от нейният Устав са: Общото събрание, Съветът за сигурност, Икономическият и социалният съвет, Съветът за попечителство, Международният съд и Секретариатът. Анализаирани са техните правомощията, като е акцентирано върху особеното място, което заема ООН сред съществуващите международни организации. Застъпено е становището, че нейните цели и принципи най-пълно отразяват общопризнатите демократични начала и норми на съвременното международно право. Подчертано е, че на Съвета за сигурност е възложена основната задача за поддържането и международния мир и сигурност и за нейното изпълнение са му предоставени широки правомощия включващи разглеждането на всеки спор или положение, който може да доведе до международно разногласие, или да предизвика спор, за да установи дали продължаването на този спор, или положение, може да заплаши поддържането на мира и сигурността (член 34 от УООН); отправянето на препоръки за процедура или метод за уреждане на такива спорове (член 36 от УООН); разработването на планове за създаване на система за регулиране на въоръжаването; отправянето на препоръки за

мерките, които трябва да се вземат за поддържане или възстановяване на международния мир и сигурност, при наличие на заплаха, нарушаване на мира или акт на агресия (член 39 от УООН); отправянето на препоръки за приемане на нови членове или за изключването на страни-членки на ООН, както и за условията, при които държавите могат да станат страни по Статута на Международния съд; отправянето на препоръка за назначаване на генералния секретар; осъществяването на избор(заедно с Общото събрание) на съдиите в Международния съд на ООН; осъществяване в стратегически райони на функциите на ООН по попечителството; представяне на годишни и специални доклади на Общото събрание.

Представени са юридическите основания, които трябва да са налице, за да влезе в действие механизмът на санкциите.

1.3. Регионални организации

Посочено е, че от средата на 90-те години на миналия век регионалните организации играят все по-важна роля в международното поддържане на мира. При назряващата криза с мироопазващите възможности на ООН през юни 1992 г. е публикуван програмен документ на генералния секретар Бутрос Гали „Дневен ред за мир”. Част от документа специално е посветена на сътрудничеството с регионални организации. Генералният секретар прокарва няколко нови идеи, включително и предложение за „разделение на труда”, отбелязвайки, че то е в съответствие с глава VIII от устава. През декември 1994 г. е приета „Декларация за усъвършенстване на сътрудничеството между ООН и регионални организации”. В точка 2 са изброени формите

на възможно действие: мирно уреждане на конфликти, превантивна дипломация, мироопазване и постконфликтно изграждане на мира. Изискването от страна на ООН е зачитане на водещата роля на ООН, ясно разпределение на функциите и отговорностите, съблюдаване на стандартите и установените от ООН практики за мироопазващи операции.

Разгледани са ролята и правомощията на Североатлантическия съюз (НАТО), Организацията за сигурост и сътрудничество в Европа (ОССЕ) и Африканския съюз (АС).

ГЛАВА II

ТЕОРЕТИЧНИ ПРОБЛЕМИ НА РЕЖИМА НА САНКЦИИТЕ

2.1. Понятие и определение за международен режим на санкциите

2.1.1. Същност на понятието „санкция”

За първи път понятието „*санкция*“ е споменато в текста на Версайския мирен договор от 1919 г., сключването на който официално слага край на Първата световна война, където част VII е озаглавена „*Санкции*”.

Терминът не се среща в Устава на Обществото на народите. В пакта се говори за мерки за принуда срещу държави, нарушили забраната за използването на въоръжени сила като средство за разрешаване на международни конфликти. Въпреки че са залегнали в Устава, санкционните мерки не предвиждат подходящ механизъм за тяхното прилагане и следователно в по-голямата си

част остават неприложими. Счита се, че именно неспособността на Обществото на народите по отношение на прилагането на санкции срещу държави-агресори води до избухването на Втората световна война.

В Устава на Организацията на обединените нации тези слабости са коригирани и днес санкциите на Съвета за сигурност на ООН са най-важният механизъм, предназначен да играе ключова роля за осигуряване на нормалното функциониране на системата на международните отношения и за поддържане на мира и сигурността.

Изведени са тълкуванията на термина „санкция” в речника на чужди думи, общо пет на брой, както и в речника по международно публично право. Терминът „санкция” се използва в международноправната наука в различен контекст: „международна санкция”, „международноправна санкция”, „санкционни норми”, „международни политически санкции”, „икономически санкции от международен характер”, „едностранни санкции” „санкции на международни организации”.

Направен е преглед на тълкуването на термина в международното право според редица автори, като всички те определят „санкциите” като принудителни мерки за защита срещу държави – правонарушители.

Разгледано е същността на основаниято за налагането на санкции -действие или бездействие, което:

a) може да бъде преписано на тази държава според международното право;

б) съставлява нарушение на международното задължение на държавата, което е в сила за държавата за това време.

Тези два елемента имат конститутивно значение за международноправното квалифициране на международно противоправното деяние.

Подчертаването на конститутивния характер на двата елемента означава, че и двата трябва да са налице, за да може дадено деяние на държавата да може да бъде окачествено като международно противоправно. Специално трябва да се подчертае, че не е необходимо да има трети елемент, напр. да е възникнала щета.

Разнообразието от тълкувания на понятието „санкция” се дължи на липсата на единен нормативен подход, който да разкрие точното съдържание на тази правна категория, във връзка с което представители на научната общност предлагат свои собствени дефиниции.

2.1.2. Видове санкции в международното право

Практиката и световният опит предполагат различна систематизация на критериите за определяне на видовете санкции. В тази част от труда е направен преглед на основанията за тази систематизация.

Анализът на Устава на ООН и практиката на Съвета за Сигурност показва, че санкциите могат да бъдат разделени според тяхната същност на:

- търговски – пълно и частично ембарго, прекратяване на техническото обслужване;
- финансови – прекратяване на предоставена финансова помощ, блокиране на чуждестранни финансови активи, ограничение на достъпа до финансови пазари;
- санкции засягащи правото на свободно придвижване - забрана за напускане на територията на националната държава на определени лица или групи лица;
- дипломатически – пълно или частично отзоваване на дипломатическия персонал от страната – обект на санкции, анулиране на издадените дипломатически визи;
- спортни и културни – забрана за участие в спортни състезания на лица или групи лица, представляващи страната - обект на санкции, прекратяване на научно-техническото и културното сътрудничество с лица или групи лица, представляващи страната - обект на санкции;
- процесуални – лишаване от право на глас, лишаване от право на представителство в изборните органи на ООН, неприемане или изключване от организацията;

Други автори класифицират санкциите субектите, от които произтича инициативата за прилагането им.

Разгледано е класифицирането в по-общ план на санкциите на: дипломатически, икономически или военни.

В исторически план дипломатическите санкции са били една от най-често използваните форми, но понастоящем тези санкции на ООН обикновено се използват заедно с други видове

санкции. Преди това са били прилагани дипломатически санкции в санкционни режими срещу Либия, Афганистан и Судан.

Анализирайки световната практика за прилагане на санкции, можем да заключим, че икономическите санкции са най-често срещаният вид принудителни мерки срещу държавата-нарушител. Поради горното, не са редки случаите, когато прилагането на режим на дипломатически санкции предхожда въвеждането на икономически санкции.

Особено внимание трябва да се обърне на такива санкции като ембаргото, което е прекратяване или ограничаване на износа на стоки за територията на държавата-правонарушител. Понастоящем може да се разграничи пълно ембарго, което е абсолютно пълно прекратяване на износа на стоки, и частично ембарго, което предвижда ограничаване на износа на определени стоки за територията на държавата-правонарушител.

Широко приложение в практиката на Съвета за сигурност на ООН в последните години получи замразяването на финансови активи или други икономически ресурси. Замразяването на икономическите ресурси означава недопускането на тяхното ползване, в т.ч. недопускането на получаване на средства, товари и услуги от всякакъв характер от съответните активи, включително чрез забрана за тяхната продажба и ипотека.

Въздействието на икономическите санкции се определя от характера на тяхното прилагане. Посочено е, че те могат да бъдат с всеобхватна ориентация (икономическа блокада) или да бъдат насочени върху определени сектори на икономиката като налагат

ограничения върху определени групи стоки и влияят на инвестиционния поток.

Военните санкции, могат да варират от внимателно планирани военни атаки до по-малко агресивна форма на ембарго, за да се спре доставката на оръжие, защитно облекло, военни превозни средства и др.

Важен е въпроса относно ефекта от икономическите санкции, наложени върху трети страни и дискусиите относно финансовите затруднения, които срещат засегнатите държави, прилагащи икономическите санкции, налагани от Съвета за сигурност, на основание глава VII от Устава на организацията.

2.2. Санкции или мерки – теоретични въпроси

2.2.1. Санкции, едностранни ограничителни мерки, контрамерки (ответни мерки) и юридическа отговорност

Установено е, че в международноправната литература успоредно с термина „санкция” се срещат и термините „мерки”, „контрамерки”, „едностранни ограничителни мерки”, „принудителни мерки”. Определен е обхвата на всеки един от термините и възможността за коректното им използване. Установено е, че в Устава на ООН не се използва понятието „санкция“, но Съветът за сигурност сам квалифицира предприетите от него принудителни мерки по глава VII от Устава именно като санкции. Така резолюциите, както и други правни актове на органи на ООН и специализирани агенции, започват да използват понятието „санкция” за определяне на принудителни мерки, прилагани по начина, установен от глава VII от Устава на

ООН. Георги Стефанов застъпва тезата, че термина „санкции” е неподходящ и препоръчва вместо него да се използва само „мерки”. В международните отношения йерархичен ред не съществува, тъй като се касае за отношения между суверенни субекти. Суверенният не може да бъде санкциониран, нито неговите решения да бъдат зависими от санкциониращо одобрение.

Посочено е, че съдържанието на ответните мерки се намира в разпоредбите на членове от 49 до 53 от текста с проекточленове изготвен от Комисията по международно право към ООН през 2001г., както и че тяхното упражняване не може да засегне следните задължения на потърпевшата държава: задължението за въздържане от заплахата и употреба на сила, съдържащо се в Устава на ООН; задължението за закрила на основните човешки права; задълженията от хуманитарен характер забраняващи репресалиите; други задължения, съгласно императивните норми на общото международно право. Условието за прибегване до ответни мерки са посочени в чл. 52 от текста с проекточленове за уреждане на международноправната отговорност на държавата. Преди да ги предприеме потърпевшата държава е длъжна: да уведоми държавата-нарушител в съответствие с чл. 43, за да изпълни задълженията си за обезщетяване на вредите; да съобщи на държавата-нарушител за решението си да предприеме ответни мерки и да предложи преговори с тази държава.

Установено е, че за разлика от санкциите, едностранните ограничителни мерки имат хоризонтален характер - предприемат се от един суверенен субект на международното право спрямо друг

също такъв субект, като правното основание за тяхното налагане е единствено съответното решение на една или група държави.

Разгледани са разликите между санкциите в международното право и международноправната отговорност. Съдържанието и осъществяването на международната отговорност на държавата са предмет на текста с проекточленове за уреждане на международноправната отговорност на държавата, приет от Комисията по международно право към ООН (2001 г.) Този документ представлява кодификация и прогресивно развитие на основните принципи на международното право, отнасящи се до отговорността на държавите за извършени от тях международни правонарушения. Текстовете за уредбата на съдържанието на международната отговорност на държавата се отнасят до новото правно отношение, което възниква след извършването от държавата на международно противоправно деяние. То съставлява същината на международната отговорност на държавата. Новото задължение, което международната отговорност възлага на държавата, извършила правонарушението е да възстанови отрицателните последици, възникнали от неговото международно противоправно деяние.

2.3. Съответствие на санкциите с основните принципи на съвременното международно право

Направен е анализ на практиката по налагане на международните санкции и са идентифицирани редица проблеми, които възникват в процеса на прилагането им. Посочени са най-критикуваните аспекти на съвременния механизъм по тяхното прилагане. Изследвани са предложенията на различни автори

направени с цел да се реформира процеса по налагане на санкциите.

ГЛАВА ТРЕТА

САНКЦИИТЕ НА СЪВЕТА ЗА СИГУРНОСТ НА ООН

Установено е, че всички санкционни режими се администрат от Комитети по санкциите. Тези комитети са спомагателни органи на Съвета за сигурност и се състоят от всички членове на Съвета за сигурност на ООН. Описани са задачите, които Съвета за сигурност на ООН е възложил на Комитетите. Изследвани са юридическите предпоставки, при наличието на които механизмът на санкциите се поставя в действие. За времето на „Студената война“ Съветът за сигурност на ООН е налагал санкции само два пъти – на Южна Родезия през 1966 г. и на ЮАР през 1977 г. След посочения период санкциите започват да се налагат значително по-често, като общо от 1966 г. до настоящия момент Съветът за сигурност е приложил 30 санкционни режима срещу следните държави: Южна Родезия, Южна Африка, бивша Югославия (2), Хаити, Ирак (2), Ангола, Руанда, Сиера Леоне, Сомалия и Еритрея, Еритрея и Етиопия, Либерия (3), Демократична република Конго, Кот д'Ивоар, Судан, Ливан, Народна демократична република Корея, Иран, Либия (2), Гвинея-Бисау, Централноафриканска република, Йемен, Южен Судан и Мали, както и по отношение на ИДИЛ (Даеш) и Ал Кайда и на движението на талибаните.

Обосновано е схващането, че санкциите не действат успешно или неуспешно, сами по себе си. Принудителните мерки

са най-ефективни за поддържане или възстановяване на международния мир и сигурност, когато се прилагат като част от цялостна стратегия включваща поддържането и изграждането на мира.

Към 2025 г. има 14 действащи режима на санкции, които се фокусират върху подкрепата за политическо уреждане на конфликти, неразпространение на ядрени оръжия и борба с тероризма. Всеки режим се администрира от комитет по санкциите, председателстван от непостоянен член на Съвета за сигурност. Има 9 групи за наблюдение, екипи и панели, които подпомагат работата на 10 от 14-те комитета по санкции.

В главата са изследвани санкциите срещу Ал-Шабаб (Сомалия), ИДИЛ (Даеш) и Ал Кайда, Ирак, Демократична република Конго, Судан, Ливан, Корейската народнодемократична република, Либия, талибаните, Гвинея-Бисау, Централно африканска република, Йемен, Южен Судан и Хаити.

6. Научни приноси:

- За първи път в българската специализирана литература по международно публично право е направено цялостно изследване на проблема за санкциите, които налага Съвета за сигурност на ООН за поддържане и възстановяване на международния мир и сигурност.
- Теоретичен принос представлява определянето на обхвата на всеки един от термините: „санкция”, „мерки”,

„контрамерки”, „едностранни ограничителни мерки” и „принудителни мерки”.

- Изследването на съответствие на санкциите с основните принципи на съвременното международно право също е приносно от гледна точка на доктрината на международното право
- Извеждането на разликите между санкциите в международното право и международноправната отговорност на държавата съгласно текста на проекточленове за уреждане на международноправната отговорност на държавата, приет от Комисията по международно право към ООН (2001 г.) е съществено за теоретичната конструкция на дисертацията.
- Направена е класификация на санкциите, налагани от Съвета за сигурност.
- Изследван е аспекта относно зачитането на правата на човека в процедурата по налагане на санкциите.
- Изведени са най-критикуваните аспекти на съвременния механизъм по тяхното прилагане. Изследвани са предложенията на различни автори направени с цел да се реформира процеса по налагане на санкциите.
- За първи път в българската специализирана литература са изследвани санкциите срещу Ал-Шабаб (Сомалия), ИДИЛ (Даеш) и Ал Кайда, Ирак, Демократична република Конго, Судан, Ливан, Корейската народнодемократична република, Либия, талибаните, Гвинея-Бисау, Централно африканска република, Йемен, Южен Судан и Хаити.

СПИСЪК НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ, ИЗДАДЕНИ В ПЕРИОДА НА ДОКТОРАНТУРАТА

(2017-2025 г.)

на Христо Бойчев Боев

докторант на самостоятелна подготовка по специалност
„Международно право и международни отношения“
в Катедра „Публичноправни науки“ на Юридически факултет
на ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Комитет по санкциите срещу КНДР, създаден с резолюция 1718 (2006) на Съвета за сигурност на ООН от 14 октомври 2006 г., в Сборник с доклади от 8-та национална конференция на докторантите в областта на правните науки, БАН-ИДП, С., 2018, с. 379-391, ISSN 2603-3011.
2. Процедурата по налагане на санкции от Съвета за сигурност на ООН и дейността на санкционния Омбудсман в светлината на идеята за върховенство на правото и опазване на правата на човека, Сборник с доклади от X национална конференция на докторантите в областта на правните науки, БАН-ИДП, С., 2022, с. 264-273, ISSN 2603-3011.
3. Санкциите и едностранните ограничителни мерки в международното право – понятие, отграничения и процедура по налагането им, Сборник с доклади от XI национална конференция на докторантите в областта на правните науки, БАН- ИДП, С., 2023, с. 431 – 440, ISSN 2603-3011.

БЕЛЕЖКИ:

[illegible]